श्रीः

श्रीमते रामानुजाय नमः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

श्रीवेङ्कटाध्वरिणा विरचिता

॥ आचार्यपञ्चाशत् ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

श्री रङ्गरामानुज महादेशिकन्

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

श्रीः

श्रीमते रामानुजाय नमः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

॥ आचार्यपञ्चाशत् ॥

वेङ्कटनाथं देवं वेदान्तविहारिणं गुरुञ्च भजे।
शेषगिरिधुर्यमाद्यं यं विदुरन्यं त्वशेषगिरि धुर्यम् ॥ 1 ॥

श्रीमद्वेङ्कटनाथाख्यौ साधुचक्रमहादरौ।
परमानन्दनिलयौ प्रपद्ये देवदेशिकौ ॥ 2 ॥

त्रातुं स्वयं भुवं जातं त्रय्यन्ताख्यातगौरवम्।
शुभे भागवतं सन्तं स्तुहि देवं गुरुं च वाक् ॥ 3 ॥

रसनां दुर्नरेशान वर्णनापङ्कदूषिताम्।
श्रुत्यन्तदेशिकोदन्त सुधाभिः शोधयाम्यहम् ॥ 4 ॥

सन्तस्त्रय्यन्तसूरीन्द्रचरणद्वन्द्वचिन्तकाः।
आद्रियन्तामिदं स्तोत्रमन्तः सन्तमसच्छिदम् ॥ 5 ॥

धनायावैयात्यप्रभवकुजनस्तोत्ररचना -
घनायासोद्विग्नः परिमुषिततापत्रयभयम्।
बुधामोदोत्पादक्षमनिगमचूडागुरुकथा -
सुधापाथोराशिं सुचिरमवगाहेऽहमधुना ॥ 6 ॥

पुराऽकूपारक्ष्माधर ऋतुगणोद्यानपवन -
स्मरादिक्षोदीयोगुणकथननिर्विण्णरसनः।
निबध्नामि श्रीमन्निगममकुटार्यस्तवमिमं
क्षमन्तां धीमन्तः क्वचिदचतुरां वाचमपि मे ॥ 7 ॥

क्व वाचामाचार्यः कविकथककण्ठीरवगुरुः
क्व चाऽहं नीचात्मा त्रिचतुरवचः स्वप्यचतुरः।
निराकृत्य व्रीडां निपुणपरिहासोपजनितां
तदीयस्तोत्रे मां तदपि किल भक्तिस्त्वरयति॥ **8** ॥

निषद्या विद्यानां निखिलकुमतिव्यालगरुडः
सभा सौभाग्यानां सरसकवितापद्मसविता।
प्रमाणं भाष्यस्य प्रपदनकलाजन्मजलधिः
करोतु क्षेमं नः कविकथककण्ठीरवगुरुः॥ **9** ॥

करौ बध्नन् भक्त्या कविकथकसिंहार्यगुरवे
नमस्याः कुर्वेऽहं नतविततिमन्दारतरवे।
प्रबन्धास्त्रय्यन्तप्रचुरतरसौरभ्यजटिलाः
प्रथन्ते यत्कॢप्ताः प्रतिभटचपेटाहतिकृतः॥ **10** ॥

प्रबन्धान् कर्तारः प्रतिजनपदं सन्ति बहवः
त्रयीचूडाचार्यैः सह गणनमर्हन्ति न हि ते।
समन्ताज्जृम्भन्तां दिशि दिशि शकुन्ताः कृतरवाः
प्रकल्पन्ते किं ते सरणिमनुसर्तुं खगपतेः॥ **11** ॥

प्रसादौजः कान्तिप्रभृतिगुणसङ्केतभवनं
प्रगल्भं सन्दर्भं कविकथकसिंहार्यवचसाम्।
लिहानः कर्णाभ्यां मुहुरभिदुहानं शमरसं
कविम्मन्यानन्यान् क इह बहु मन्येत रसिकः॥ **12** ॥

कवीनां सम्राजं कथकरथिकानामधिपतिं
नमः कुर्मीकुर्मो निगममकुटीदेशिकममुम्।
सहस्रेण श्लोकैः सहृदयसुखैरेकनिशया
मधुश्रीहृद्धिर्यो मधुरिपुपदत्रद्धयमसौत्॥ **13** ॥

यदेतत् त्रीन् वर्णानवति चतुरो वा यदपरं
त्रयीशीर्षं प्राज्ञैस्तदुभयमविज्ञेयहृदयम्।
कलौ स्फूर्तिं नीतं कविकथकहर्यक्षगुरुणा
विना कस्तिग्मांशोर्नयनयुगलोद्भासनचणः॥ 14॥

यः स्वर्गान्तरसर्गकर्मणि महत्येकाननः पद्मभूः
अस्त्राचार्यकमर्कवंशपतिना छात्रेण यत्रार्पितम्।
तस्यैतस्य घने मुनेरभिजने तत्रावतीर्णात्मने
त्रय्यन्तैकधनाय विश्वगुरवे तस्मै परस्मै नमः॥ 15॥

यद्यत्रावजिगाहिषा यतिपतेः सिद्धान्तदुग्धाम्बुधा -
वुद्यद्दर्पकुदृष्टिसर्पदमने यद्यस्ति कौतूहलम्।
जिज्ञासा यदि वा रहस्यकृतिषु प्राज्ञाः कुरुध्वं तदा
त्रय्यन्तार्यपदारविन्दयुगळीपर्यन्तलग्नं मनः॥ 16॥

श्रीमान् वेदशिरोगुरुः प्रदिशतु श्रेयांसि भूयांसि मे
यस्य श्रीपतिभक्तिनर्तनकलारङ्गैस्तरङ्गैर्गिराम्।
वादायोधनवीरवारणघटासंहारसिंहारवैः
अस्ता नित्यगिरां ज्वरा भवसरिद्विस्तारनिस्तारकैः॥ 17॥

दद्यादद्य कुदृष्टिसर्पगरुडस्त्रय्यन्तविद्यागुरुः
श्रीमान् वेङ्कटनाथदेशिकमणिः श्रेयांसि भूयांसि मे।
सान्द्राज्ञानमलीमसं मम चलं लीलालसं मानसं
निर्णेनेक्ति यदीयसूक्तिदिविषद् गङ्गातरङ्गावली॥ 18॥

ग्रथ्नन्तु प्रथिता बहूनि कवयो गद्यानि पद्यानि वा
श्रोत्रेषु श्रुतिमौलिदेशिकगुरो वर्षन्ति हर्षं सताम्।
भूयांसि व्रततीततिः प्रतिदिनं पुष्पाणि निष्पादय -
त्वामोदाभ्युदयं तथापि तनुते जातीव नातीव नः॥ 19॥

त्रय्यन्तार्यविबन्धनानि कतिचित् कव्यन्तरव्याहृतैः
    साम्येन प्रतियन्तु मन्दमतयः किं तावता हीयते।
क्रीडत्कर्कटकीटकोटिनिबिडाद्धेशन्तकीलालतो
    मण्डूकाः कलयन्ति किं न्वतिशयं वैकुण्ठपादोदके॥ 20॥

जात्यन्धाः पदबन्धवर्त्मसु हठाद् द्वित्राक्षराद्धारिणो
    निर्मात्रा निगमाञ्चलार्यकविना नित्यं प्रबन्धायुतम्।
स्पर्धां केचन वर्धयन्ति यदि तर्ह्यद्यापि खद्योतकः
    कामं तिग्मरुचा कचाकचिरुचिं कस्मादिहोपेक्षते॥ 21॥

षड्वप्तानि निबन्धनानि बहुभिः सम्पाद्य संवत्सरैः
    दृप्ता ये कवयोऽत्र तेऽपि सुजनैः स्तोत्रस्य पात्रीकृताः।
निर्यत्नं तु निबन्धरत्नशतकं निर्माय धर्माय यो
    निर्दर्पो निगमान्तदेशिकमणिर्न स्तौति कस्तं बुधः॥ 22॥

आचामीकरभूधरेन्द्रशिखरादाचापि लङ्कापुरात्
    आचार्यानखिलान् प्रणम्य शुभया याचामि वाचाऽनया।
तत्तादृक्कवितासु तर्कसरणौ तन्त्रे तथान्ते श्रुतेः
    दृष्टः किं सदृशागमान्तगुरुणा तथ्यं शपे कथ्यताम्॥ 23॥

कुमतिहृदयतापी कोऽपि वेदान्तसूरिः
    दुरितरुचिपिशाचीं दूरमुच्चाटयेन्नः।
श्रुतिमधुरमहाध्वन्युन्मिषद्गौरवं यं
    विदुरुचितमभिज्ञा विष्णुघण्टावतारम्॥ 24॥

परमतदुरहन्ताप्राप्तशास्त्रार्तिहन्ता
    विकसितगुणभूमा वेदचूडार्यनामा।
विहरतु हृदि कश्चिद् विश्वमान्यो विपश्चिद्
    विदितसकलमन्त्रः सर्वतन्त्रस्वतन्त्रः॥ 25॥

प्रकटितनिजपक्षप्रक्रियोदर्कतर्क -
 प्रतिभटमकुटालीशाणसङ्घर्षशोणम्।
शरणवरणविद्याविश्रमोद्यानभूमेः
 चरणयुगमुपासे चारु वेदान्तसूरेः॥ **26** ॥

दुरितमलिनमाद्यद्दुष्टमातङ्गभङ्गात्
 इह निजपदभाजां दत्तमुक्तानुषङ्गः।
अधिकवनविहारी केसरी कश्चिदुच्चैः
 श्रुतियुगपरिपूर्तिं सौति गम्भीरशब्दैः॥ **27** ॥

वितरतु निजमाध्वीसारसारस्वतं मे
 विमतफणिनरेन्द्रो वेङ्कटेशः कवीन्द्रः।
समजनि निरवद्यैः सुन्दरैर्यस्य पद्यैः
 गलितकवनविद्या चण्डिमा डिण्डिमाख्यः॥ **28** ॥

जनयति निजशब्दैर्जिह्मगानां प्रकम्पं
 समुपगतसदध्वा वेङ्कटेशः कविर्यः।
अधिगतनिगमान्तं तं हरेः सन्निधानात्
 अमृतमुपनयन्तं जानते वैनतेयम्॥ **29** ॥

द्रमिडनिगमशाखाद्रष्टुरुच्चैर्महर्षेः
 चरणकमलसेवाचातुरीलब्धभूमा।
श्रितजनसुरशाखी श्रेयसे भूयसे नः
 कविकथकमृगेन्द्रः कल्पतेऽनल्पतेजाः॥ **30** ॥

प्रतिभटवादिकूटपरिपाटनकेलिपटुः
 घटयतु वेङ्कटेशकविराडभिरामपदम्।
यतिपतिपादयोगशुचिरत्र यदुक्ति नदी
 विषयनिषद्वरव्यतिकरं हरते भजताम्॥ **31** ॥

मलयगुहाविहारिमरुदर्भकविभ्रमण -
    प्रणमितमाधवीप्रविलसन्मधुवेपथुकृत्।
रुजमधुना धुनातु मधुनाशनपादयुगी -
    सरसिजवासिता श्रुतिशिरोगुरुसूक्तिझरी ॥ 32 ॥

अकृतकभारतीशिखरदेशिकदिव्यवचः
    परिचयचातुरीपरिपचेळिमशेमुषिकाः।
चिरमुरगेशवैरितुरगे निहितात्मभरा
    विदधति दुर्मति प्रबलजिह्मगमर्मभिदाम् ॥ 33 ॥

स्थिरं किमपि वैभवं दिशति या मुकुन्दप्रिया
    तदीयमपि वैभवं त्रिजगति प्रतिष्ठापयन्।
त्रयीमकुटदेशिकस्त्रुटितवैरिवाचाटको
    ददाति भुवि संपदं तदपि निर्व्युदासं पदम् ॥ 34 ॥

नटन्मृडजटाच्छटालुठदमर्त्यलोकापगा -
    तरङ्गमदभङ्गदा स्त्रिजगदामयच्छेदिनीः।
सुधा इव बुधादृताः सुरभिदुग्धसंस्पर्धिनीः
    अनुश्रवशिरोगुरोरनुदिनं धयेयं गिरः ॥ 35 ॥

श्रुतिमकुटगुरूक्तिमौक्तिकानि
    श्रुतिपुटयोर्दधतां सतां पुरस्तात्।
वयमपि कवयः स्म इत्यतोऽन्ये
    वदितुमहो न सभासु किं त्रपन्ते ॥ 36 ॥

वेदान्तरङ्गचरविश्वजनभ्रुकंप -
    पादान्तरङ्गनिगमान्तगुरूक्तिधाराम्।
वेदान्तरञ्जनकलाकुशला विगाह्य
    वादान्तरं जहति नो भुवि वावदूकाः ॥ 37 ॥

आचार्यवर्यमविपल्लवमुल्लसन्तं
  शाखाशताकलनपालितसद्द्विजेन्द्रम्।
उच्चैरनन्तगुरुनन्दनमुद्यतार्ति -
  रामोदिनं कमपि कल्पकमाश्रयेऽहम्॥ **38**॥

रसने निपुणं भुजङ्गभङ्गे
  विनतानन्दनमुत्तमं द्विजानाम्।
परमागममौलिदेशिकं तं
  स्तुहि वैकुण्ठगतिप्रदस्वपक्षम्॥ **39**॥

कृतभारतिगौरवप्रतिष्ठं
  कृतिनं लक्ष्मणदर्शनैकनिष्ठम्॥
परया तु कुदृष्टिभङ्गशक्त्या
  निगमान्तार्यमवैमि रामचन्द्रम्॥ **40**॥

त्रयीमपि द्राविडसंस्कृतात्मना
  द्वयीं दशां प्राप्तवतीं प्रपञ्चयन्।
द्वयैकनिष्ठश्चतुराकृतिः कृती
  करोत्यसङ्ख्यां कविवादिकेसरी॥ **41**॥

अर्वन्तमास्ये तमुपास्य देवं
  गर्वन्तमोजं कुदृशां प्रशान्तम्।
कुर्वन्तमेनं गुरुमन्तरेण
  गुर्वन्तरं कोऽत्र गुणी वृणीते॥ **42**॥

धरणिरमणे भिक्षाके वा धनेषु तृणेषु वा
  निजगुणनुतौ निन्दायां वाऽबलासु शिलासु वा।
समदृशमिमं सत्त्वोद्रेकप्रसन्नधियं हरि -
  प्रपदनधनं त्रय्यन्तार्यं भजे मम दैवतम्॥ **43**॥

विहरणगृहं विद्यादेव्या विरक्तिसरोजिनी -
    विकसनरविर्जैत्रस्थानं विवेकमहीभुजः।
शमदमगुणप्राणत्राणं दयाभ्युदयालयं
    रचयतु मुदं वेदान्तार्यो रहस्यकलानिधिः॥ 44॥

प्रथितगरिमप्राचीनोक्तिप्रवर्तनवर्तनी -
    प्रकटनपटुश्रीभाष्यार्थप्रकाशनदीपिका।
विहितदुरितच्छेदा वेदान्तदेशिकभारती
    नवमरसदा नैषा केषां स्वदेत हृदे सताम्॥ 45॥

वासुदेवकथनप्रियान् दया -
    वासदेशहृदयान्नयाश्रयान्।
कौशिकान्वय भुवस्त्रयीशिरो -
    देशिकान् वयमुपाश्रयामहे॥ 46॥

स्वप्रकाशपरिभासिताखिलं
    तत्सुवर्णवरगोत्रसम्भवम्।
वेदमौलिगुरुरत्नमद्भुतं
    श्लाघते भुवि न कः परीक्षकः॥ 47॥

भद्रा भद्राक्षराढ्या शमितविमतदुर्धीरवा धीरवाचां
    धारा धारायमाणा गिर इह हि सतां स्वादिमावादिमान्या।
कल्या कल्याणदाने श्रुतिशिखरगुरोरागता रागतापैः
    साकं सा कल्मषाणां गणमपनयतात् कारणाकारणानाम्॥ 48॥

न्यञ्चद्द्वैरिञ्चिवाञ्चि प्रकटमृडमतप्रक्रियान्यक्रियाणि
    त्रुट्यद्भाट्टोक्तिकानि द्रुतकृतगुरुवाग्धोरणीवारणानि।
म्लायान् मायामतानि प्रतिहतसुगतव्याहतव्याहृतानि
    त्रय्यन्तार्योदितानि स्फुटनिगममतस्थापनानैपुणानि॥ 49॥

अस्ता दुस्तार्किकोक्तिः सृतिरतिकृशताभागता सौगतानां
शैवी सा वीतपुष्टिः सरणिरुपनमत्तानवा जैनवादाः।
अध्वा मध्वादिसृष्टो विगलति कुदृशां चुक्षुभे पक्षभेदैः
निस्तन्द्रे देशिकेन्द्रे जयति यतिपतिप्रौढवागब्धिचन्द्रे ॥ **50** ॥

अंहः कुञ्जरपुञ्जभञ्जनसृणिः ज्ञानाग्निदिव्यारणिः
सत्त्वस्थैरभिनन्दनीयसरणिः सर्वज्ञचूडामणिः।
अन्तर्ध्वान्तनितान्तकृन्तनरविर्दीप्ताग्निकल्पच्छविः
दुर्वादिव्रजगर्वपर्वतपविः श्रीवेङ्कटेशः कविः ॥ **51** ॥

मोदाय वेदान्तगुरुः स भूयात्
अध्यात्मविद्यामनघां ग्रहीतुम्।
गुरुं त्रिवंशोद्वहमत्रिवंशो -
द्वहं च रामानुजमाश्रयद्यः ॥ **52** ॥

आ सेतोर्विश्वजीवातोरा च गौरीगुरोर्गिरेः।
इन्धे कविजनाऽहन्ताहन्ता वेदान्तदेशिकः ॥ **53** ॥

श्रीताताध्वरिसोदरीतनुभुवः श्रीश्रीनिवासेष्टिनो
जातः श्रीरघुनाथदीक्षितकविर्जागर्ति यः कीर्तिमान्।
आत्रेयस्य सुतः स तस्य सुमतेराम्नायचूडागुरुं
पद्यैरस्तुत वेङ्कटाध्वरिकविः पञ्चाशता मञ्जुभिः ॥ **54** ॥

वेदान्तार्यस्तवमुषसि ये विद्वदानन्दहेतुं
पापठ्यन्ते पटुधिय इमं पावनानाममीषाम्।
राजीवाक्षो वसति हृदये तद्गृहा गेहभागे
तद्भूपत्नी वदननलिने तत्कलम्बस्तु दूरे ॥ **55** ॥

॥ इति आचार्यपञ्चाशत् समाप्ता ॥